

Europos kalbų dieną pasitinkant

Diana Žėkienė

Vilniaus kolegijos Sveikatos priežiūros fakultetas

Rugsėjo 26 d. Europos Sąjungoje kasmet švenčiama **Europos kalbų diena**. Ši diena skirta Europos Sąjungos kalboms. Pagrindinis jos tikslas – puoselėti kalbų ir kultūrų įvairovę ir skatinti žmones mokytis kalbų visą gyvenimą. Pasaulyje kalbama net 7000 kalbų, Europoje – maždaug 400. Europos Sąjungoje, turinčioje 500 mln. gyventojų, 23 kalbos (tarp jų ir lietuvių) yra laikomos oficialiosiomis, tačiau joje kalbama dar 60 regioninių ir etninių mažumų kalbomis.

Europoje labiausiai paplitusi gimtoji kalba yra vokiečių kalba; ja šneka 18 proc. ES gyventojų. Anglų, kaip ir italų, kalba yra 13 proc. gyventojų gimtoji kalba, o prancūzų kalba yra gimtoji 12 proc. europiečių. Vis dėlto anglų kalbą, kaip užsienio kalbą, vartoja maždaug 38 proc. ES piliečių, vokiečių ir prancūzų – po 14 proc., o ispanų ir rusų – po 6 proc. žmonių.

Be gimtosios, dar bent vieną kalbą moka 56 proc. ES gyventojų, dar bent dvi – 28 proc. žmonių, o dar bent tris – 11 proc. Vis dėlto 44 proc. europiečių prisipažino nemokantys nė vienos užsienio kalbos. Daugiau kaip 90 proc. aštuonių ES šalių – Lietuvos, Latvijos, Liuksemburgo, Maltos, Olandijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Švedijos – gyventojų teigia, kad moka bent vieną užsienio kalbą. Lietuvoje bent dvi užsienio kalbas moka pusė gyventojų, bent tris – 16 proc., o nė vienos – tik 8 proc. Taip yra todėl, kad dauguma Lietuvos gyventojų (80 proc.) teigia mokantys rusų kalbą, tuo tarpu anglų kalbą moka 32 proc. Nors lietuvių kalba, kaip užsienio kalba, neatrodo populiarė, mokomasi ir jos. Ir ne tik Lietuvoje. Lietuvių kalba dėstoma įvairiuose universitetuose net 16-oje šalių: Italijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Rusijoje, Vengrijoje, JAV, net Japonijoje ir kt.

ES skatina europiečius mokytis užsienio kalbų, tačiau pirmiausia pabrėžia gimtosios kalbos reikšmę ir svarbą. Tik gerai mokėdami ir vertindami gimtąją kalbą galėsime deramai gerbti ir išmokyti kitų kalbų. Kad turime gerai mokėti anglų kalbą, – nesvarstomi dalykai. Bet mes anglų kalbai gyvenime turime skirti aiškia vietą – tai tarptautinio bendravimo kalba. Jeigu norime oriai jaustis pasaulyje kaip tauta, ideologiškai parodyti, kad mūsų valstybė yra Europos valstybių šeimoje, be jokios abejonės, turime įsisąmoninti lietuvių kalbos svarbą, pamatinę jos reikšmę, taigi kalbėti lietuviškai. Ir ne tik buityje, to neužtenka. Mes turime savo kalbą diskutuoti moderniuose mokslo centruose, sava kalbą kalbėti apie šiuolaikinį meną, šiuolaikinius politinius procesus... Tai esminis dalykas.

Labai taikliai gindamas savo gimtąją kalbą nuo anglų kalbos veržimosi, yra pasakęs garsus prancūzų filosofas Mišelis Seras (Michel Serres): „Gyvoji kalba – tai kalba, kuria galima išreikšti viską, ką nori. Gyvoji kalba primena ledkalnį. Jo regimoji dalis reiškia kasdienės kalbos žodžius. Bet visų svarbiausia – povandeninė dalis, tai yra visos specialiosios kalbos (buitinė, šnekamoji, kanceliarinė, mokslinė...). Gyvoji kalba – tai visų šių specialiuųjų kalbų visuma. Ir net vienos ar dviejų dedamųjų stygiaus pakanka, kad kalba mirtų, [...] nebeturėtų jėgų viską išreikšti.“

Todėl sakydami, kad mokslo kalba – anglų kalba, skatiname gimtosios kalbos nykimą, verčiame ją virtuvės kalba, stumiame į namų aplinką, vadinasi, menkiname, taip pat ir save.

Taigi abstrakčioji mūsų kalbos dalis, sąvokų kūrimas, lietuviški terminai, tarp jų ir medicinos, yra labai svarbi, neatsiejama visumos dalis. Tai jau seniai suvokė pirmieji lietuviškų medicinos terminų kūrėjai – medikai P. Avižonis, J. Basanavičius, K. Grinius, V. Kudirka, J. Šliūpas, A. Vileišis, S. Matulaitis ir kt. Jie išskėlė lietuviškos medicinos terminologijos kūrimo svarbą ir reikšmę, patys sukūrė nemažai medicinos terminų. Žinoma, šiandien mokslas negali apsieiti be tarptautinių terminų, jie taisyklingi, jei vartojami tinkamai, tačiau svarbu įsisąmoninti, kad bet kurios srities mokslo kalboje būtina ir lietuviška terminologija.

Ji labai reikalinga ypač medikų kalboje, juk lietuviškas terminas suprantamesnis ir aiškesnis pacientui: anestezija, **nejautra**; anurija, **šlapimo neišsiskyrimas**; antropogenezė, **žmogaus kilmė**; artritas, **sąnarių uždegimas**; ascitas, **pilvo vandenė**; auskultacija, **iš klausymas**; cheilitas, **lūpos uždegimas**; dermatitas, **odos uždegimas**; diarėja, **viduriavimas**; edema, **pabrinkimas, branka**; epidermis, **antodis**; epilepsija, **nuomaris**; ezofagitas, **stemplės uždegimas**; faringitas, **ryklės uždegimas**; fruktozė, **vaisių cukrus**; gastroragija, **skrandžio kraujavimas**; gastrokopija, **skrandžio apžiūra**; gingivitas, **dantenu uždegimas**; gliukozė, **vynuogių cukrus**; glositas, **liežuvio uždegimas**; herpesas, **pūslelinė**; hipofizė, **posmegeninė liauka**; imunoglobulinai, **antikūnai**; intoksikacija, **apsinuodijimas**; irigacija, **drėkinimas**; katarakta, **lęšiuko drumstis**; keratitas, **ragenos uždegimas**; kseroftalmija, **akies sausmė**; laktozė, **pieno cukrus**; laringitas, **gerklų uždegimas**; leukoma, **ragenos drumstis**; lumbagas, **strėnų gėla**; maliarija, **drugys**; manžetė, **varžtis**; mastitas, **krūties uždegimas**; narkozė, **užmarinimas**; palpacija, **apčiuopa**; pankreatitas, **kasos uždegimas**; perikardas, **širdiplėvė**; perkusija, **stukse-nimas**; pleura, **krūtinplėvė**; propolis, **bičių klėjai**; prostata, **priešinė liauka**; retinitas, **tinklainės uždegimas**; rezistencija, **atsparumas**; salpingitas, **kiaušintakio uždegimas**; recidyvas, **atkrytis**; spazmas, **mėšlungis**; termoforas, **šildyklė**; termo-kaustika, **prideginimas**; transplantacija, **persodinimas**; tremoras, **drebulys**; vaskulitas, **kraujagyslės uždegimas...**

Tarptautiniai terminai dažnai atitinka terminologijos teorijoje terminams keliamą trumpumo, taigi ir patogumo, reikalavimą. Gal dėl to jiems suteikiame pirmumo teisę, nes lietuviški terminai neretai būna ilgesni – sudėtiniai dvižodžiai, trižodžiai, dažnai net keturžodžiai ir penkiažodžiai. Tokie ilgi sudėtiniai terminai dažnai nepanašūs į terminus ir gali būti suprantami kaip reikšmės aiškinimai. Vis dėlto turime pripažinti, kad šiandien lietuviškieji tarptautinių terminų atitikmenys panaudojami nepakankamai, o jų kūrimo galimybės toli gražu nėra išsemtos. Tai pirmiausia turi būti suprantama medikui – kaip teisė ir privilegija. Tad minėdami Europos kalbų dieną nepamirškime kitos, dar svarbesnės mums datos – **vasario 21-osios**, kurią Jungtinės Tautos nuo 1999 m. yra paskelbusios **Tarptautine gimtosios kalbos diena**.